

Núm. 79 (Tardor 2025)
ISSN 2386-4753

Ressenya: Ferran Carbó & Jordi Oviedo (2024) Primera lliçó sobre Vicent Andrés Estellés

J. Àngel Cano Mateu

J. Àngel Cano Mateu

Universitat de València, Estat espanyol
j.angel.cano@uv.es

Citació

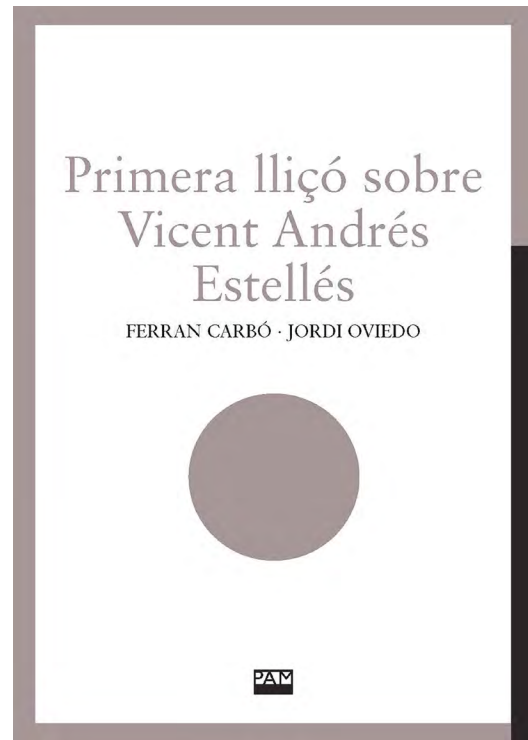
Cano Mateu, J. Àngel (2025). Ressenya del llibre:
Ferran Carbó & Jordi Oviedo (2024). Primera lliçó sobre
Vicent Andrés Estellés, 172 pp., *Caplletra. Revista Interna-
cional de Filologia*, 79, 297-300. [https://doi.org/10.7203/
caplletra.79.31133](https://doi.org/10.7203/caplletra.79.31133)

Fitxa bibliogràfica

Ferran Carbó & Jordi Oviedo, *Primera lliçó sobre Vicent An-
drés Estellés*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Mont-
serrat, 2024, 172 pp., ISBN 978-84-9191-308-5.

Data de recepció: 29/05/2025

Data de publicació: 23/09/2025

Quan escrivim aquestes línies (maig de 2025), la col·lecció «Primera lliçó» de Publicacions de l'Abadia de Montserrat, creada el 2023, ha tret a la llum nou volums (sobre literatura, sobre Àngel Guimerà, sobre l'assaig, sobre el teatre, sobre mètrica catalana, sobre Vicent Andrés Estellés, sobre el romanticisme, sobre els trobadors i sobre l'anàlisi de la narrativa), en té un en premsa (sobre Manuel de Pedrolo) i un en preparació (sobre el Renaixement). És a dir: en els dos anys de vida, ha donat a conèixer, a la manera dels «Que sais-je?» francesos, de les «Very Short Introductions» britàniques o de la sèrie «Prime lezioni» italiana —de la qual pren el

Aquest treball és subjecte a una llicència de [Reconeixement 4.0 Internacional de Creative Commons \(CC by 4.0\)](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/)

© 2025 J. Àngel Cano Mateu

nom—, una desena de manuals sintètics i complets, llegidors i ben elaborats, sobre diversos aspectes de la literatura catalana distribuïts en quatre sèries: sèrie disciplines, sèrie moviments, sèrie gèneres i sèrie autors.

És en aquesta darrera on cal incloure el *Primera lliçó sobre Vicent Andrés Estellés*, que els professors Ferran Carbó i Jordi Oviedo (tots dos de la Universitat de València i, probablement, els màxims especialistes en l'obra del burjassoter) ens van regalar el 2024, quan es complien cent anys del naixement del poeta; una efemèride que comportà, d'altra banda, la celebració de l'Any Estellés arreu dels Països Catalans, amb la realització de simposis i congressos, la publicació de diversos treballs, les reedicions d'alguns poemaris i l'aparició de nous volums de l'obra completa. El *Primera lliçó sobre Vicent Andrés Estellés*, però, es presenta com una referència bàsica, central, de necessària consulta per a tots aquells que vulguen endinsar-se en l'obra i la figura del de Burjassot. Els estudiosos ens ofereixen —amb l'esperit dels «Primera lliçó» sempre present, això és, amb «voluntat propedèutica i didascàlica»— una visió sumària de Vicent Andrés Estellés classificada, bàsicament, per dècades, cosa que ajuda a l'explicació de la seua poètica en relació amb la seua trajectòria literària. En aquest sentit, el volum es divideix en nou capítols: els 1, 2, 3, 4 i 9 van a càrrec de Carbó i els 5, 6, 7 i 8, d'Oviedo.

D'acord amb l'estructura plantejada des de la col·lecció, el primer capítol, «1. L'autor», de caràcter biogràfic, serveix per presentar-lo. D'aquesta manera, i amb l'ajuda dels versos d'Estellés mateix —un *modus operandi* que es repetirà al llarg del volum—, descobrim pinzellades de la seua vida, com els inicis literaris en castellà, la coneixença d'Isabel Llorente, la consolidació com a poeta en llengua catalana, les relacions amb diverses personalitats del món de les lletres (com Joan Fuster o Carles Riba), la mort de la filla el febrer de 1956, la tasca de periodista o el reconeixement social.

Havent sintetitzat els punts clau de la biografia, els capítols segon, tercer i quart se centren en un primer període de la poesia en català de Vicent Andrés Estellés. El «2. El poeta de la postguerra valenciana» actua com a enquadrament de la producció literària dels anys cinquanta i seixanta. Respecte a la primera dècada, Carbó distingeix tres moments: entre 1952 i 1955, o els primers llibres, unes «homilies d'Organyà» —en definició de l'escriptor mateix—; entre 1956 i 1957, o el cicle de tenebres, i entre 1958 i 1960. Pel que fa als seixanta, l'estudiós diferencia dues etapes: la primera meitat, quan no hi ha gairebé cap manifestació de l'autor —a pesar de continuar escrivint—, sobretot, a causa d'un posicionament, diguem-ne, equidistant, en la polèmica entre Joan Fuster i *Las Provincias*, i la segona meitat, amb una progressiva voluntat de represa.

En «3. Els anys cinquanta: de la consolidació a la plenitud» s'inicia el comentari de la producció d'aquesta època. En primer lloc, s'examinen «Tres llibres editats», com són *Ciutat a cau d'orella* (1953), *Donzell amarg* (1958) i *La nit* (1956). També hi ha un apartat per a la «trilogia» composta per *L'Hotel París* (1973), *El monòleg* (1981) i *Testimoni d'Horaci* (1981), que, tot i que fou escrita entre 1956 i 1957, no veié la llum fins anys després. Aquesta estratègia de deixar en guaret els poemes per a més endavant serà molt habitual en Estellés, com ho demostren l'elaboració entre els anys 1954 i 1957 i la publicació el 1971 de *La clau que obri tots els panys*, així com d'una

sèrie de conjunts breus, com *L'incert presagi* (1974) o *L'engan coneix* (1974), d'*El primer llibre de les èglogues* (1972) i dels dos inventaris, *L'inventari clement* (1971) i *L'inventari clement de Gandia* (2012). Tanca l'apartat l'exposició sobre *Llibre de meravelles* (1971), llibre a què el mateix Carbó ha dedicat alguns estudis i tot un monogràfic: *Els versos dels calaixos. Sobre Llibre de meravelles de Vicent Andrés Estellés* (Publicacions de la Universitat de València, 2018).

El quart capítol, «4. Els anys seixanta: transició i obertura», segueix la mateixa línia. L'expert comença per l'únic llibre editat d'aquells anys, *L'amant de tota la vida* (1965), però no s'està de comentar tota la resta de producció malgrat quedar inèdita aleshores. Així, ressenyarà «els conjunts breus», com *A mi acorda un dictat* (1977) o *Sonets mallorquins* (1983), i dedicarà apartats més extensos a *L'ofici de demà* (1972), *El gran foc dels garbons* (1972, ampliat el 1975) i *Horacianes* (1974). Per acabar, se centrarà en els poemaris *Els amants* (1977) i *Primer llibre de les odes* (1977), connectats, des d'un punt de vista intertextual i hipertextual, amb el segle xv i el segle xx, dos segles clau de la catalanitat.

Els pròxims quatre capítols, redactats per Jordi Oviedo —editor de diversos volums de la nova i revisada obra completa d'Estellés—, estudien les característiques de la producció estellesiana de les dues dècades posteriors. Així, en el «5. El poeta nacional dels valencians» posa l'èmfasi en la conversió del de Burjassot, als anys setanta, en un símbol cultural i polític. Per justificar-ho, dedica, ara, un apartat a l'evolució i la caracterització dels setanta i vuitanta, unes pàgines que ens mostren trets generals de la poètica estellesiana del període, com el compromís cívic, el diàleg amb la tradició clàssica i amb altres literatures o el to més reflexiu dels darrers anys. A més, podem seguir la conformació de l'obra poètica completa.

En el capítol «6. Els anys setanta: la maduresa, la diversitat creativa i el compromís», hi ha una aplicació de les característiques apuntades a una sèrie d'obres d'aquesta etapa. Oviedo esmenta les del «Cançoner» —*Primera audició* (1977), *L'arnat* (1977), *Cant de Vicent* (1978), *Taula parada* (1978) i *Cercles del Russafi* (1978)—, així com *La fira del vent* (1974), *Temps de dolor* (1978) o *Divina comèdia* (1982), amb el recurs de la tanka. També dedica unes pàgines, d'una banda, a Catul, Avien i Ovidi, tres clàssics a què el de Burjassot homenatja a *Les acaballes de Catul* (1977), *Ora marítima* (1977) i *Exili d'Ovidi* (1982), respectivament, i, d'una altra, als poemaris que componen el Cicle de Jackeley: *Versos per a Jackeley* (1982), *Sonets a Jackeley* (1983) i *Jackeley* (1983). Finalment, agrupa els poemaris *Hamburg* (1974), *Antibes* (1976), *Elegies europees* (1983) i *El corb* (1978) en un epígraf referent a la idea d'Europa, i subratlla el compromís explícit i la denúncia social presents a *Puig Antich* (1989) o a *Estat d'excepció* (1991).

Si bé el capítol anterior arreplegava la producció dels setanta, l'estudi opta per centrar tot el bloc setè en el projecte literari estellesià que més temps degué comportar-li: el *Mural del País Valencià*, iniciat el 1974. En el «7. L'elaboració de *Mural del País Valencià*», per tant, Oviedo exposa la poètica, els orígens i la composició del conjunt del *Mural*, que s'estendrà fins al 1996, quan Jaume Pérez Muntaner l'edità pòstumament. Format per tres volums, «Naixement d'un poble», «Un poble en marxa» i «Sentiment de país» —cadascun dels quals, amb nou «llibres»—, hi tindran un pes important determinats elements referencials per a un vertader cant al País Valencià: des de personatges històrics rellevants per a la història, com Jaume I, o d'altres que

han esdevingut símbol de compromís polític i cultural, com Joan Baptista Peset i Josep Renau, fins als pobles que el configuren.

El «8. L'última producció» finalitza aquest recorregut literari amb l'examen dels poemaris publicats en la dècada dels vuitanta i principis dels noranta, com *Poemes preliminars* (1983) o els que inclouen al títol referències a pobles valencians —*Document de Morella* (1979), *Xàtiva* (1980), *Llibre de Dènia* (1981), *Canals* (1987) o *Llibre d'Alzira* (1996)—, incorporats després al *Mural*. Igualment, també ressenya unes obres que remetien a nous cants i cançoners, com *Cants a València* (1984), *Cançoners del duc de Calàbria* (1978), que s'integrarà després a *Cançoneret de Ripoll* (1985), o *Odes temporals. La casa de la música vora la mar* (1988), així com el conjunt de poemes *Vida contemplativa*, inclòs a *Vida contemplativa. Homenatge a Vicent Andrés Estellés* (1992), o el darrer llibre publicat abans de morir, *Mare de terra* (1992).

El capítol que tanca el volum, «9. Una escriptura personal i coral», se'ns presenta com una recapitulació sobre els principals trets de la producció d'Estellés. Ferran Carbó exposa els aspectes més importants de la seua poètica, com la claredat i el compromís latents que conformen una poesia preocupada per recuperar el passat i reconstruir el present per caminar cap al futur; amb un tipus de llengua entre l'estàndard i la llengua culta, el registre col·loquial i el dialecte valencià; amb la ironia i una barreja d'estils, estètiques i tradicions; amb unes temàtiques, en general, fruit del testimoni de la realitat viscuda o imaginada, de la quotidianitat (amb el tractament de l'hedonisme, l'amor, la fam, el dolor, la pena, la mort), i del compromís social; i amb les nombroses xarxes intertextuals i dialogals amb la pròpia tradició, però també amb els mons clàssic, hispànic, francès o italià.

L'any 2024 ens va deixar molts treballs a l'entorn de l'obra i la figura de Vicent Andrés Estellés, cosa que constitueix, sempre, un bon motiu de celebració: pel cantó acadèmic, perquè ens permet indagar més en l'estudi de la seua literatura, i pel cantó civiocultural, perquè cal reivindicar de manera constant i permanent una personalitat que s'ha erigit com el poeta nacional dels valencians, qualificatiu que, en efecte, ultrapassa la mera escriptura de versos. Ara bé, el *Primera lliçó* que han confegit Ferran Carbó i Jordi Oviedo —la col·lecció no ha pogut elegir-ne millor els autors— ha de ser, sens dubte, a la base de qualsevol lectura que es vulga fer del poeta, tant de l'analítica i amb finalitats investigadores, com, simplement, de l'ociosa. Només hi hem detectat un *problema* —i quin problema!—: en cloure el llibre, hom anirà a la recerca incontinent de més versos d'Estellés per aplicar-hi una nova visió i extraure'n un nou aprenentatge. I això, sens dubte, ja és tot un èxit, no solament literari, sinó, sobretot, social.